

CHÍNH SÁCH ĐỐI NGOẠI CỦA NGA TẠI TRUNG ĐÔNG DƯỚI CHÍNH QUYỀN PUTIN - MEDVEDEV

Ths. Lê Duy Thắng

Ths. Trần Minh Hùng

Trường Đại học Chính trị - Bộ Quốc phòng

Khu vực Trung Đông vốn được mệnh danh là "ba châu năm biển" (châu Á, châu Âu, châu Phi và biển Arập, Địa Trung Hải, Hồng Hải, Ấn Độ Dương, Đại Tây Dương), là đầu mối giao thông của thế giới, cộng với kết cấu dân tộc và tín ngưỡng tôn giáo phức tạp, từ lâu nay chính là vùng đất các nhà quân sự phải chiếm cho được. Vì vậy, Trung Đông tự nhiên cũng trở thành một phần quan trọng trong chiến lược toàn cầu mưu cầu phục hưng của Nga. Trung Đông có tầm quan trọng đối với Nga bởi địa vị chiến lược của khu vực này; Quy mô khai thác, giá cả tiêu thụ của nguồn tài nguyên dầu mỏ của Trung Đông có ảnh hưởng tới thu nhập ngoại tệ của Nga, tới lợi ích địa-chiến lược và lợi ích kinh tế thương mại của Nga ở Trung Đông. Kể từ khi Putin lên nắm quyền, Nga đã theo đuổi chính sách đối ngoại tích cực tại Trung Đông. Chính sách đối ngoại của Nga ở Trung Đông dưới thời Putin và sau đó là Medvedev không theo kiểu cường quốc khẳng định uy lực của mình mà theo cách cường quốc chú trọng theo đuổi các mục tiêu tương đối cụ thể.

Về cơ bản, chính sách đối ngoại của Nga tại Trung Đông phục vụ 3 mục tiêu: 1.

Ngăn ngừa Bắc Cápcado trở thành một sự nghiệp chống Nga tại Trung Đông Hồi giáo theo kiểu Ápganixtan trong thập niên 1980; 2. Hợp tác để ngăn ngừa sự nổi lên của các lực lượng Suni cực đoan tại Trung Đông thù địch với Nga; 3. Theo đuổi các lợi ích kinh tế của Nga tại Trung Đông.

Cả Putin và Medvedev đã theo đuổi các mục tiêu này thông qua việc thiết lập các mối quan hệ tốt với hầu hết các nhân tố tại Trung Đông và tránh can dự vào các mâu thuẫn giữa các nhân tố này. Tới nay Nga đã đạt được thành công đáng kể với kiểu ngoại giao cân bằng này. Tuy nhiên, về lâu dài Nga sẽ khó có cơ hội tiếp tục duy trì thành công này.

Chính sách làm bạn với tất cả

Kể từ khi Putin lên nắm quyền, Nga đã nỗ lực xây dựng mối quan hệ thân thiện với hầu hết các chính phủ tại Trung Đông, cả thân Mỹ và chống Mỹ. Nga đã thiết lập mối quan hệ gần gũi với cả hai phong trào chủ chốt tại Palestin là Fatah và Hamas, và với phong trào đối lập mạnh mẽ tại Libăng là Hezbollah. Về cơ bản, Nga thiết lập mối quan hệ tốt với tất cả các nhân tố chính tại Trung Đông trừ al-Qeuda và các chi nhánh của tổ chức khủng bố này.

Hiện vẫn tồn tại rất nhiều mâu thuẫn giữa các nhân tố chính ở Trung Đông. Mâu thuẫn lớn nhất là giữa Ixraen và Palestin, Ixraen và thế giới Ả-rập. Ngoài ra, mâu thuẫn cũng tồn tại bên trong cộng đồng người Palestin, giữa Fatah và Hamas, giữa các cộng đồng người Libăng, trong lòng Irắc, giữa Iran với Mỹ và các đồng minh của Mỹ như Ixraen, Ả-rập Xêút... Tuy nhiên, Nga đã nỗ lực tránh xa những mâu thuẫn này và duy trì một mối quan hệ tương đối tốt với tất cả các bên tranh chấp, mặc dù không có một nhân tố nào hài lòng với việc Nga có mối quan hệ tốt với đối thủ.

Trong đấu trường Ả-rập-Ixraen, Putin đã làm hồi sinh mối quan hệ Nga - Xyri từ trạng thái uể oải của những năm 1990. Nga đã bán vũ khí cho Xyri, trong đó có các tên lửa mà Ixraen cáo buộc rằng Đamát đã chuyển giao cho Hezbollah ở miền Nam Libăng. Nga từ lâu có mối quan hệ gần gũi với phong trào Fatah của Palestin, nhưng Putin cũng đã thiết lập mối quan hệ tốt với phong trào Hamas. Mặt khác, Nga cũng thúc đẩy các mối quan hệ đặc biệt gần gũi với Ixraen kể từ khi Putin nắm quyền. Các công nghệ của Ixraen giúp Nga đẩy mạnh được các thương vụ vũ khí với Ấn Độ và nhiều nước khác. Bản thân Nga cũng mua các loại vũ khí của Ixraen, đặc biệt là các thiết bị không người lái (UAV)¹. Cũng giống như Hamas, Nga duy trì các mối quan hệ tốt với chính phủ Libăng cũng như với người Sunni, người Cơ

đốc giáo và các đảng phái khác đối lập với Hezbollah và Xyri.

Không chỉ Ixraen mà cả Mỹ, EU, Ả-rập Xêút và các chính phủ Ả-rập đồng minh của Mỹ đều lo ngại về việc Iran có được các vũ khí hạt nhân và khó chịu với việc Nga bán công nghệ hạt nhân và vũ khí cho Têhêran. Thực tế, Nga và Iran có các mối quan hệ gần gũi trong các lĩnh vực dầu khí, quân sự và hạt nhân. Không chỉ với Ixraen, Nga còn đồng thời cố gắng duy trì các mối quan hệ tốt với Ả-rập Xêút và các nhà nước Ả-rập bảo thủ khác. Đặc biệt đáng lưu ý là mối quan hệ mà Nga vun đắp với Các Tiểu vương quốc Ả-rập thống nhất (UAE). Mặc dù UAE và Iran có tranh chấp lãnh thổ lâu dài về 3 quần đảo ở Vùng Vịnh và mặc dù Iran là đối tác lớn mua vũ khí của Nga, song UAE hiện cũng trở thành đối tác hàng đầu mua các loại vũ khí từ Nga. Bên cạnh đó, các công ty của Nga cũng đã được phép hoạt động tại Ả-rập Xêút, và các thương vụ vũ khí của Nga với vương quốc này đang trong quá trình đàm phán. Nga cũng duy trì hoặc xây dựng các mối quan hệ tốt với các quốc gia Ả-rập là đồng minh của Mỹ như Cata, Côoét, Gioócđani và Ai Cập.

Trong khi Nga và nhiều chính phủ khác phản đối mạnh mẽ sự can dự do Mỹ dẫn đầu tại Irắc bắt đầu từ năm 2003, nhưng sau đó Nga lại thiết lập các mối quan hệ tốt với các chính phủ được bầu hậu Saddam Hussein tại Bátđá. Tập đoàn Lukoil thậm chí còn giành được hợp đồng khai thác mỏ dầu màu mỡ tại Tây Qurna (trước đây tập đoàn này đã kí hợp

¹ *Russia protecting its Middle East allies*, Arabic News Digest, Jan 15/2012.

đồng khai thác mỏ dầu này với chính phủ Saddam Hussein, nhưng sau đó bị ông này hủy bỏ vào cuối năm 2002). Ngoài ra, nhiều doanh nghiệp khác của Nga cũng đang hoạt động kinh doanh ở phía Nam khu vực người Cuốc.

Vì sao Nga lại thành công với chính sách ở Trung Đông?

Để có thể làm bạn với tất cả các chính phủ và các phong trào khác nhau là việc không dễ, và việc duy trì thế cân bằng này là một thành công đáng ca ngợi của Nga trong chính sách đối ngoại của mình. Không một chính phủ hay một phong trào nào Nga có mối quan hệ tốt lại hài lòng với việc Nga có mối quan hệ tốt với kẻ thù của mình. Tất nhiên, hiện tồn tại một nguy cơ rằng: Duy trì mối quan hệ tốt với tất cả các bên xung đột có thể hủy hoại các mối quan hệ của Nga với một bên nào đó. Tuy nhiên, cho tới nay điều này chưa xảy ra. Đây có thể là do sự ganh đua tại Trung Đông luôn ở trong tình trạng căng thẳng tới mức mà mỗi bên đều lo sợ rằng nếu họ làm cho các mối quan hệ với Nga xuống cấp thì rất có thể Nga thậm chí sẽ còn giúp đỡ kẻ thù của mình nhiều hơn.

Trường hợp của Ixraen là một ví dụ. Ixraen thường phàn nàn về việc Nga bán vũ khí cho Iran và Xyri. Tuy nhiên, nếu Ixraen hạ cấp hoặc cắt đứt các mối quan hệ với Nga vì việc này thì rất có thể Nga sẽ còn bán vũ khí nhiều hơn nữa cho Đamát và Têhêran. Tương tự, Iran rất phẫn nộ về việc Nga và Trung Quốc (dưới sức ép của Mỹ và EU) đã bỏ phiếu ủng hộ nghị quyết của Hội đồng

Bảo an Liên hợp quốc chống Iran; Nga trì hoãn hoàn tất lò phản ứng hạt nhân Busherhr; hay Nga trì hoãn việc chuyển giao các hệ thống phòng thủ tên lửa S-300 cho nước này². Nhưng nếu Iran hạ cấp hay cắt đứt quan hệ với Nga về các vấn đề này thì chắc chắn Nga sẽ ủng hộ các lệnh trừng phạt nghiêm khắc hơn của Hội đồng Bảo an Liên hợp quốc chống lại Iran, tăng cường quan hệ với kẻ thù của Iran là Ixraen, Ả-rập Xêút và các chính phủ khác mà Iran luôn coi là kinh địch. Như vậy, sự thành công của Nga trong việc làm bạn với tất cả các nhân tố chính ở Trung Đông (trừ Al-Queda và các chi nhánh) không đơn giản là kết quả của chính sách thân thiện với tất cả mà nó có được là nhờ tình trạng hận thù trong khu vực luôn căng thẳng tới mức mà nhiều nhân tố sẽ không thể gánh chịu được hậu quả của việc hủy hoại các mối quan hệ với Nga, dù các nhân tố này không hài lòng với việc Nga duy trì mối quan hệ tốt với đối thủ của mình.

Ngoài ra, chính sách đối ngoại của Nga tại Trung Đông cũng hưởng lợi từ mối quan hệ nước đôi của khu vực với Mỹ. Trong khi nhiều chính phủ hợp tác chặt chẽ với Mỹ, công dân của họ thường có quan điểm đặc biệt tiêu cực về chính sách đối ngoại của Mỹ và không muốn chính phủ của họ có mối quan hệ gần gũi với Mỹ. Các cuộc gặp của giới lãnh đạo với các quan chức hàng đầu của Nga, các thương vụ mua vũ khí và hàng hóa khác của Nga, hay mới chỉ đàm phán với

² Marcin Kaczmarek, *Russia's Middle East policy after the Arab revolutions*, Centre for Eastern Studies, 26/7/2011.

Nga về các công việc như vậy cũng đều giúp tạo ra một hình ảnh cho thấy các chính phủ Trung Đông độc lập với Mỹ và thậm chí còn sẵn sàng thách thức với Mỹ. Vì thế, mặc dù Nga có thể khai thác cảm giác bài Mỹ của khu vực để đạt được các mục tiêu kinh tế và ngoại giao nhưng cũng phải thừa nhận rằng khả năng của Nga trong việc khai thác và đầu tư tại nhiều nước trong khu vực rõ ràng là được củng cố nhờ trật tự an ninh khu vực do Mỹ bảo trợ, điều đã giúp các chính phủ hiện nay giữ vững quyền lực và kỉ cương các thương vụ làm ăn với Nga.

Triển vọng của quan hệ Nga - Trung Đông

Trong những năm tới, Nga sẽ tiếp tục đẩy mạnh chính sách của mình tại Trung Đông theo định hướng "làm bạn với tất cả" như hiện nay. Đầu năm 2011, các nhà lãnh đạo Nga đã có các cuộc gặp "*lần đầu tiên nhưng rất dài*" với các nhà lãnh đạo Ápganixtan và Pakixtan; Có những tuyên bố tái khẳng định sự ủng hộ của Nga cho một nhà nước Palestín độc lập. Cùng với suy thoái không lường trước được trong khối G.20, Nga đã chấp nhận lời kêu gọi của Mỹ trong năm 2010 tái điều chỉnh mối quan hệ, dẫn tới việc: Hợp tác của Nga về cấm vận Iran liên quan tới chương trình hạt nhân của nước này; Cung cấp hành lang vận tải cho NATO tới Ápganixtan; Hồi sinh các cuộc đàm phán hòa bình ở Trung Đông. Nhượng bộ với Mỹ không có nghĩa là Nga từ bỏ tham vọng cường quốc của mình. Việc tăng cường can dự vào Trung Đông cũng không đồng

nghĩa với việc Nga tận dụng sự suy yếu của Mỹ tại đây. Trong những năm tới, Nga sẽ tăng cường can dự vào Trung Đông nhằm hai mục tiêu: *Thứ nhất*, tăng cường các lợi ích kinh tế để hàn gắn nền kinh tế sau khủng hoảng; *Thứ hai*, ngăn chặn các phong trào nổi loạn tại các vùng đất Hồi giáo của Nga ở Bắc Cápcadơ.

Đối với mục tiêu kinh tế: Thực tế là nền kinh tế Nga đã bị tác động mạnh bởi khủng hoảng tài chính và quỹ ổn định hiện cũng dần cạn kiệt. Giá dầu mỏ giờ đây đã hồi phục, nhưng Nga cũng vẫn cần phải có một dòng vốn đổ vào hệ thống nhằm đa dạng hóa nền kinh tế của mình. Các nhà lãnh đạo Nga đã đạt được các hợp đồng mua bán vũ khí, công nghệ hạt nhân dân sự, dầu mỏ và khí đốt với Iran, Xyri và Angiêri. Nga hiện muốn xây các nhà máy hạt nhân dân sự từ Bắc Phi cho tới Levant, và có những khoản đầu tư năng lượng đáng kể tại Angiêri, Libi, Iran, Irắc và Arập Xêút. Một trong những khách hàng lớn nhất của Nga tại khu vực là Iran, nơi Nga bán các loại vũ khí và nhà máy hạt nhân dân sự cũng như đầu tư vào các mỏ dầu. Tuy nhiên, các quan chức Nga ngày càng quan ngại rằng, tham vọng chế tạo vũ khí hạt nhân và tên lửa tầm xa của Iran sẽ tạo ra một mối đe dọa. Vì thế, trong khi tiếp tục phản đối các giải pháp quân sự nhằm vào Iran, Nga đã ngừng bán hệ thống tên lửa S-300 cho nước này. Một số bất ổn ở Irắc và Iran, và những căng thẳng tiếp diễn với Mỹ về mặt lí thuyết cho phép các công ty của Nga tiếp tục củng cố các thỏa thuận năng

lượng ở cả hai quốc gia cũng như thúc đẩy các nỗ lực ngăn chặn nguồn nguyên liệu chảy vào thị trường châu Âu.

Đối với mục tiêu ngăn chặn các phong trào nổi loạn, hiện nay tín đồ Hồi giáo tại Nga chiếm ít nhất 1/7 tổng dân số và số lượng này ngày càng tăng mạnh. Bao lực ngày càng tăng tại Bắc Cápcado và vụ tấn công vào sân bay Domodedovo là những lời nhắc nhở đối với chính phủ Nga rằng nước này cần phải nuôi dưỡng mối quan hệ tốt hơn với thế giới Hồi giáo nhằm tránh trở thành mục tiêu kế tiếp của các phong trào Sunni cực đoan trong khu vực. Với mục tiêu này, việc Nga tiếp tục ủng hộ nhà nước Palestin có thể được coi là một sự liên tục mang tính lịch sử và là cơ hội để gửi thông điệp tới thế giới Hồi giáo rằng Nga rất cảm thông với sự nghiệp lâu dài này. Sự can dự của Nga với giới lãnh đạo Iran, Xyri và đặc biệt là với Hamas tại Palestin và Hezbollah tại Libăng, sẽ tiếp tục là nỗi lo sợ với Mỹ và các chính phủ phương Tây. Đồng thời, Nga sẽ tiếp tục can trọng duy trì sự phát triển của mối quan hệ thương mại với Ixraen³.

Trong trường hợp Ápganixtan và Pakixtan, Nga đang tính toán tới ngày mà lực lượng liên quân do Mỹ đứng đầu sẽ rút khỏi Ápganixtan và tạo ra một khoảng trống bất ổn an ninh tại Trung Á. Theo Chiến lược An ninh quốc gia 2010, Nga có những mối quan ngại thật sự về các mối đe dọa bắt nguồn từ

Trung Á, trong đó có các mối đe dọa bắt nguồn từ việc nhập cư bất hợp pháp không kiểm soát được, buôn người và buôn lậu ma túy và các hình thái khác của tội phạm đa quốc gia có tổ chức. Nga nghi ngờ rằng các phần tử Hồi giáo cực đoan tại các nơi ẩn náu ở Pakixtan gần biên giới với Ápganixtan có các mối liên hệ với phiến quân ở Bắc Cápcado và Phong trào Hồi giáo ở Udobêkixtan ở Trung Á. Vì thế, Nga hiện đang đẩy mạnh cuộc thảo luận an ninh với Pakixtan, mặc dù cho tới nay các cuộc đàm phán này chưa mang lại nhiều tiến triển như Nga mong đợi.

Những thách thức đối với chính sách của Nga tại Trung Đông

Mặc dù chính sách đối ngoại của Nga tại Trung Đông kể từ Putin cho tới nay là khá thành công nhưng hiện vẫn có lí do để tin rằng chính sách này khó có thể tiếp tục thành công trong tương lai. Cho tới nay, lực lượng Hồi giáo tại Chesnhia hay Bắc Cápcado cũng như trên lãnh thổ Nga chưa trở thành một phong trào chống đối mạnh mẽ; và các chính phủ Trung Đông, các phong trào đối lập chủ chốt cũng không ủng hộ phong trào Hồi giáo tại Nga đứng lên chống chính quyền. Tuy nhiên, nếu những đề cập trên thay đổi thì các vấn đề của Nga tại Bắc Cápcado có thể trở thành các mối đe dọa như Nga đã phải đối mặt tại Ápganixtan những năm 1980. Và mặc dù các chính phủ Hồi giáo ở Trung Đông, cùng với Fatah, Hamas và Hezbollah,

³ *Chính sách Trung Đông của Nga sau Chiến tranh Lạnh*, Tài liệu tham khảo đặc biệt, TTXVN 7/11/2010.

tiếp tục không giúp sức các lực lượng Hồi giáo cực đoan ở Bắc Cápcado thì họ cũng không sẵn lòng hoặc không thể giúp Nga đối phó với các lực lượng này một khi tình hình khu vực bất ổn.

Thêm vào đó, trong khi Nga đang hưởng lợi từ chủ nghĩa chống Mỹ tại Trung Đông và tình hình an ninh ổn định do Mỹ bảo trợ tại đây thì rất có thể các lợi ích của Nga trong tương lai sẽ bị ảnh hưởng nếu như sự hiện diện của Mỹ tại khu vực suy yếu. Việc Mỹ rút quân khỏi Iraq tháng 8/2010 và dự kiến sẽ rút hết toàn bộ các lực lượng hỗ trợ sẽ trở thành phép thử đầu tiên xem liệu chính phủ Iraq có thể duy trì mức độ an ninh mà quân đội Mỹ đã duy trì tại đây hay không. Nếu tình hình an ninh xuống cấp thì nó sẽ có tác động tiêu cực tới Nga khi các công ty dầu khí của Nga không thể hoạt động tại đây. Tương tự, phong trào Taliban nổi lên ở Ápganixtan cũng có thể có những tác động hết sức tiêu cực tới các lợi ích của Nga nếu như phong trào này tiếp tục ủng hộ các nhóm Hồi giáo luôn phản đối các chính quyền mà Nga hậu thuẫn tại Trung Á.

Cuối cùng, Nga thực sự may mắn khi tất cả các chính quyền cả thân Mỹ và chống Mỹ tại Trung Đông đều phản đối các tín đồ Hồi giáo Sunni cực đoan hay các phần tử Hezbollah dòng Shiite cực đoan. Bản thân Nga có ít thực lực để có thể ngăn ngừa sự nổi lên của các phần tử cực đoan dòng Sunni chống Nga ở khu vực và thực tế là Nga đang phụ thuộc vào các quốc gia khác về việc này. Sự mất uy tín và không kiên định của một số "nhà độc tài" đang nắm quyền ở Trung Đông cùng với việc Mỹ và đồng minh không mấy thiết tha can dự quân sự sau hai cuộc chiến tại Iraq và Ápganixtan có thể mở đường cho các phong trào Hồi giáo Sunni lên nắm quyền tại một hay nhiều quốc gia trong khu vực. Các nhà cầm quyền cực đoan mới này chắc chắn sẽ coi Mỹ, Ixraen và phương Tây nói chung là kẻ thù; và nhiều khả năng họ cũng sẽ coi Nga là một kẻ thù và sẽ giúp đỡ các nhóm Hồi giáo đứng lên chống Nga.

Tài liệu tham khảo

1. *Vị trí nào dành cho Nga ở Trung Đông*, Tài liệu tham khảo đặc biệt, TTXVN 3/10/2010.
2. *Tại sao Nga nói không?* Tài liệu tham khảo đặc biệt, TTXVN, 19/6/2011.